

Účetnictví, daně a financování pro nestátní neziskovky

3., aktualizované vydání

Anna Pelikánová

Vznik a registrace
neziskových organizací

Financování činnosti
neziskových organizací

Přehled právních, účetních
a daňových předpisů

Daň z příjmů,
široký a úzký základ daně

Aplikace daně
z přidané hodnoty

Elektronická
evidence tržeb

Kontrolní hlášení

Účetnictví, daně a financování pro nestátní neziskovky

3., aktualizované vydání

Anna Pelikánová

Grada Publishing

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

*Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude **trestně stíháno**.*

Edice Účetnictví a daně

Anna Pelikánová

Účetnictví, daně a financování pro nestátní neziskovky
3., aktualizované vydání

Vydala GRADA Publishing, a.s.
U Průhonu 22, Praha 7 jako svou 7 066. publikaci

Realizace obálky Ondřej Mikulecký
Sazba Jan Šístek
Odborná redaktorka Ing. Michaela Průšová
Počet stran 336
První vydání, Praha 2018
Vytiskla tiskárna Tisk Centrum, s.r.o., Moravany

© GRADA Publishing, a.s., 2018

ISBN 978-80-271-2360-5 (ePub)
ISBN 978-80-271-2359-9 (pdf)
ISBN 978-80-271-2117-5 (print)

GRADA Publishing: tel.: 234 264 401, fax: 234 264 400, www.grada.cz

Obsah

Seznam zkratk	10
Úvod	12
1. Význam neziskového sektoru v ČR	15
1.1 Postavení neziskového sektoru v národním hospodářství	15
1.2 Vybrané oblasti působnosti neziskového sektoru	16
1.3 Charakteristické znaky a funkce nestátních neziskových organizací	17
1.4 Tradice a vývoj nestátních neziskových organizací v ČR	18
1.5 Ekonomické ukazatele pro nestátní neziskové organizace	20
1.6 Problémy v neziskovém sektoru	20
2. Místo neziskových organizací v právním řádu ČR	22
2.1 Veřejná prospěšnost a nový občanský zákoník	22
2.2 Veřejně prospěšný poplatník dle zákona o daních z příjmů	23
2.3 Veřejné rejstříky	24
2.3.1 Co se stalo po 1. lednu 2014 s bývalými rejstříky?	25
2.3.2 Co tedy bylo a je nutné udělat a v jakých lhůtách?	25
2.3.3 Nesprávnost nebo neúplnost údajů v rejstříku	26
3. Druhy neziskových organizací	27
3.1 Druhy neziskových organizací z globálního hlediska	27
3.2 Druhy neziskových organizací dle zřizovatele	27
4. Nový občanský zákoník a právní formy nestátních neziskových organizací	28
4.1 Nové právní formy nestátních neziskových organizací po rekodifikaci	28
4.2 Jak probíhala transformace nestátního neziskového sektoru?	29
4.2.1 Příklad na občanské sdružení	29
4.2.2 Příklad na organizaci s mezinárodním prvkem	29
4.2.3 Příklad na nadaci a nadační fond	30
4.2.4 Příklad na obecně prospěšnou společnost	30
4.2.5 Příklad na zájmové sdružení právnických osob	30
4.2.6 Příklad na církevní právnickou osobu	30
5. Vznik, zánik a řízení vybraných forem nestátních neziskových organizací ...	31
5.1 Spolek	31
5.2 Ústav	33
5.3 Nadace	34
5.4 Nadační fond	35
5.5 Sociální družstvo	35
5.6 Další nestátní neziskové organizace upraveny jinými zákony než NOZ ...	36
5.6.1 Církev, náboženské společnosti a církevní právnické osoby	36
5.6.2 Politické strany a politická hnutí	36
5.6.3 Honební společenstva	36
5.6.4 Obecně prospěšné společnosti	36
5.6.5 Zájmová sdružení právnických osob	37

6.	Financování nestátních neziskových organizací	38
6.1	Obecné principy financování nestátních neziskových organizací	38
6.1.1	Vícezdrojovost	38
6.1.2	Samofinancování	38
6.1.3	Fundraising	39
6.1.3.1	Formy fundraisingu	40
6.1.3.2	Základní metody fundraisingu	40
6.1.3.3	Zásady jednání s dárce	41
6.1.3.4	Znalost motivů individuálních dárců	42
6.1.4	Neziskovost	42
6.1.5	Daňové úlevy	43
6.2	Způsoby financování nestátních neziskových organizací	43
6.3	Nástroje financování nestátních neziskových organizací	43
6.4	Finanční zdroje nestátních neziskových organizací	44
6.4.1	Vlastní zdroje	44
6.4.1.1	Členské příspěvky	44
6.4.1.2	Příjmy z výkonu hlavní činnosti	44
6.4.1.3	Příjmy z doplňkových činností	45
6.4.1.4	Podnikání	45
6.4.2	Cizí zdroje	46
6.4.3	Potenciální zdroje	46
6.4.3.1	Příspěvky ze zdrojů Evropské unie	46
6.4.3.2	Dotace státu a municipalit nestátním neziskovým organizacím	47
6.4.3.3	Příspěvky nadací a nadačních fondů	47
6.4.3.4	Firemní dárcovství	47
6.4.3.5	Individuální dárcovství	47
6.4.3.6	Další zdroje	48
6.5	Státní dotační politika	48
6.6	Soukromé financování neziskových organizací	51
7.	Ekonomika nestátních neziskových organizací	53
7.1	Právní předpisy pro nestátní neziskové organizace	53
7.1.1	Zákon o účetnictví č. 563/1991 Sb.	54
7.1.2	Vyhláška č. 504/2002 Sb.	54
7.1.3	Vyhláška č. 325/2015 Sb.	55
7.1.4	České účetní standardy č. 401–414	55
7.2	Vnitřní předpisy nestátních neziskových organizací	56
7.3	Finanční řízení a rozpočet neziskových organizací	57
7.3.1	Rozpočet a jeho sestavování	57
8.	Účetní souvislosti aktivit nestátních neziskových organizací	59
8.1	Účetnictví	59
8.1.1	Změny v terminologii od 1. 1. 2014	60
8.1.2	Jednoduché účetnictví	61
8.1.3	Novela zákona o účetnictví od roku 2016	64
8.1.4	Účetní knihy v jednoduchém účetnictví	67
8.1.4.1	Peněžní deník	68
8.1.4.2	Knih pohledávek a závazků	69
8.1.4.3	Pomocné knihy	70

8.1.5	PodvojnÉ účetnictví	77
8.1.5.1	PodvojnÉ účetnictví obecně	77
8.1.5.2	Legislativní úprava účetnictví	79
8.1.5.3	Účtování v jednotlivých účtových třídách	80
8.1.5.4	Účtová třída 0 – Dlouhodobý majetek	81
8.1.5.5	Účtová třída 1 – Zásoby	90
8.1.5.6	Účtová třída 2 – Krátkodobý finanční majetek a krátkodobé úvěry	93
8.1.5.7	Účtová třída 3 – Zúčtovací vztahy	95
8.1.5.8	Účtová třída 5 a 6 – Náklady a výnosy	99
8.1.5.9	Účtová třída 9 – Vlastní jmění, fondy, výsledek hospodaření, rezervy, dlouhodobé úvěry a zápůjčky, závěrkové a podrozvahové účty	102
8.2	Roční účetní závěrka v nestátních neziskových organizacích	107
8.3	Povinnost zveřejnění účetní závěrky	109
8.4	Audit ve vybraných neziskových organizacích	110
9.	Daně a nestátní neziskové organizace	115
9.1	Daň z nemovitých věcí	115
9.1.1	Daň z pozemků	117
9.1.2	Daň ze staveb a jednotek	118
9.2	Daň z nabytí nemovitých věcí	122
9.3	Daň silniční	124
9.4	Daň z příjmů	131
9.4.1	Změny v zákoně o daních z příjmů od 2014	133
9.4.1.1	Veřejně prospěšný poplatník	133
9.4.1.2	Úroky z účtů	135
9.4.1.3	Skupina veřejně prospěšných poplatníků s tzv. širokým základem daně	136
9.4.1.4	Bezúplatné příjmy z darů	136
9.4.1.5	Nedaňové výdaje (náklady) dle § 25 odst. 1 písm. i) zákona o daních z příjmů	136
9.4.2	Možnosti režimů zdanění příjmů u nestátních neziskových organizací	136
9.4.2.1	Rozdělení příjmů u veřejně prospěšných poplatníků	139
9.4.2.2	Příjmy, které nejsou předmětem daně	140
9.4.2.3	Příjmy, které jsou předmětem daně, ale jsou osvobozené	144
9.4.2.4	Příjmy zdaňované zvláštní sazbou daně	148
9.4.2.5	Příjmy zahrnované do základu daně	149
9.4.2.6	Praktický příklad	150
9.4.3	Schéma postupu zjištění základu daně	152
9.4.3.1	Položky zvyšující základ daně	152
9.4.3.2	Položky snižující základ daně	154
9.4.3.3	Snížení základu daně a daňová povinnost	156
9.4.4	Daňové souvislosti darování	163
9.4.4.1	Daňové souvislosti dárcovství u dárce, kterým je fyzická osoba	164
9.4.4.2	Daňové souvislosti dárcovství u dárce, kterým je právnícká osoba	166

9.4.4.3	Daňové souvislosti dárcovství u obdarovaného	167
9.4.4.4	Účtování o daru	170
9.4.5	Praktická část	171
9.4.5.1	Poplatník s úzkým základem daně	172
9.4.5.2	Poplatník se širokým základem daně	174
9.4.5.3	Praktický příklad na dar	177
9.4.6	Vybrané daňové problémy	177
9.4.6.1	Paušální výdaj na dopravu od 1. 1. 2014	177
9.4.6.2	§ 25 odst. 1 písm. i) zákona o daních z příjmů	178
9.4.6.3	§ 25 odst. 1 písm. zp), zq) zákona o daních z příjmů	178
9.4.6.4	Uplatňování odpisů do daňově uznatelných výdajů	179
9.4.6.5	Kurzové rozdíly u nestátních neziskových subjektů	179
9.4.6.6	Úrok z jistoty dle nového občanského zákoníku	180
9.4.6.7	Finanční leasing – následné rozšíření definice v roce 2015	180
9.4.6.8	§ 23 odst. 6 zákona o daních z příjmů	181
9.4.6.9	Členské příspěvky, které se považují za daňový výdaj	182
9.4.6.10	Hmotný a nehmotný majetek	182
9.4.6.11	Opravné položky k pohledávkám	203
9.4.6.12	Odpis pohledávky	207
9.4.6.13	Postoupení pohledávky	208
9.4.6.14	Rezervy a neziskové organizace	208
9.4.6.15	Stravování zaměstnanců z pohledu daně z příjmů	210
9.4.6.16	Cestovní náhrady zaměstnanců	213
9.5	Daň z přidané hodnoty	220
9.5.1	Základní pojmy zákona o DPH	223
9.5.1.1	Předmět daně	223
9.5.1.2	Ekonomická činnost a daňové subjekty	225
9.5.1.3	Sazby daně, hlavní a vedlejší plnění	227
9.5.1.4	Místo plnění	228
9.5.2	Osvobozená plnění	230
9.5.2.1	Základní poštovní služby a dodání poštovních známek (§ 52 zákona o DPH)	232
9.5.2.2	Dodání vybraných nemovitých věcí (§ 56 zákona o DPH)	232
9.5.2.3	Nájem vybraných nemovitých věcí (§ 56a zákona o DPH)	234
9.5.2.4	Výchova a vzdělávání (§ 57 zákona o DPH)	235
9.5.2.5	Zdravotní služba a dodání zdravotního zboží (§ 58 zákona o DPH)	241
9.5.2.6	Sociální pomoc (§ 59 zákona o DPH)	244
9.5.2.7	Ostatní plnění osvobozená od daně bez nároku na odpočet daně (§ 61 zákona o DPH)	245
9.5.2.8	Dodání zboží, které bylo použito pro plnění osvobozená od daně bez nároku na odpočet daně a zboží, u něhož nemá plátce nárok na odpočet daně (§ 62 zákona o DPH)	248
9.5.2.9	Plnění osvobozená od daně s nárokem na odpočet daně (§ 63 zákona o DPH)	249

9.5.2.10	Osvobození od daně při dovozu zboží (§ 71 písm. f) zákona o DPH)	249
9.5.3	Plátce, identifikovaná osoba	249
9.5.3.1	Povinnost registrace	251
9.5.3.2	Osoba neusazena v tuzemsku, osoba osvobozena, osoba registrovaná k dani v EU	253
9.5.4	Vznik povinnosti přiznat daň nebo uskutečnění plnění	253
9.5.5	Daňové doklady	257
9.5.5.1	Zjednodušený daňový doklad (§ 30 zákona o DPH)	258
9.5.5.2	Splátkový kalendář (§ 31 zákona o DPH)	259
9.5.5.3	Platební kalendář (§ 31a zákona o DPH)	259
9.5.5.4	Souhrnný daňový doklad (§ 31b zákona o DPH)	259
9.5.5.5	Doklad o použití (§ 32 zákona o DPH)	259
9.5.5.6	Daňový doklad při dovozu zboží (§ 33 zákona o DPH)	260
9.5.5.7	Daňový doklad při vývozu zboží (§ 33a zákona o DPH)	260
9.5.6	Přenos daňové povinnosti	260
9.5.7	Daňové přiznání k DPH	264
9.5.8	Základ daně a výpočet daně	268
9.5.9	Nárok na odpočet	270
9.5.10	Oprava základu daně a výše daně a oprava v jiných případech	272
9.5.10.1	Oprava základu daně a výše daně dle § 42 zákona o DPH	272
9.5.10.2	Oprava základu daně a výše daně dle § 43 zákona o DPH	274
9.5.11	Uplatňování DPH v rámci EU a ve vztahu k třetím zemím	275
9.5.12	Částečný odpočet	279
9.5.12.1	Poměrný koeficient podle § 75 zákona o DPH	281
9.5.12.2	Krátící koeficient podle § 76 zákona o DPH	284
9.5.13	Úprava odpočtu a vyrovnání u majetku	289
9.5.13.1	Úprava odpočtu u dlouhodobého majetku dle § 78 zákona o DPH	289
9.5.13.2	Vyrovnání odpočtu daně dle § 77 zákona o DPH	293
9.5.14	Praktický příklad	294
9.5.15	Kontrolní hlášení – nový druh daňového tvrzení	301
9.5.16	Zákon o elektronické evidenci tržeb	303
Seznam obrázků		313
Seznam grafů		314
Seznam tabulek		315
Výběr z použité literatury		318
Příloha A		319
Příloha B		324
Vzorový účtový rozvrh		330

Seznam zkratek

ČR	– Česká republika
EU	– Evropská unie
ČSÚ	– Český statistický úřad
MF	– Ministerstvo financí
HDP	– hrubý domácí produkt
NO	– neziskové organizace
NNO	– nestátní neziskové organizace
OPS	– obecně prospěšná společnost
ČÚS	– České účetní standardy
NOZ	– zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
Zákon o OPS	– zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech a o změně a doplnění některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
Živnostenský zákon	– zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání, ve znění pozdějších předpisů
Zákon o obchod. korporacích	– zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích, ve znění pozdějších předpisů
Rejstříkový zákon	– zákon č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob
Zákon o účetnictví	– zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů
Zákon o daních z příjmů	– zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů
Zákon o DPH	– zákon č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, ve znění pozdějších předpisů
Zákon o silniční dani	– zákon č. 16/1993 Sb., o dani silniční, ve znění pozdějších předpisů
Daňový řád	– zákon č. 280/2009 Sb., daňový řád, ve znění pozdějších předpisů
Zákoník práce	– zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů
Zákon o rezervách	– zákon č. 593/1992 Sb., o rezervách pro zjištění základu daně z příjmů
Majetkové daně	– zákon č. 338/1992 Sb., o dani z nemovitých věcí, ve znění pozdějších předpisů – zákonné opatření Senátu o dani z nabytí nemovitých věcí č. 340/2013 Sb.
Vyhláška č. 504/2002 Sb.	– vyhláška č. 504/2002 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů, pro účetní jednotky, u kterých hlavním

-
- předmětem činnosti není podnikání, pokud účtují v soustavě podvojného účetnictví, ve znění pozdějších předpisů
- Vyhláška č. 507/2002 Sb. – vyhláška č. 507/2002 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o účetnictví pro účetní jednotky účtující v soustavě jednoduchého účetnictví, ve znění pozdějších předpisů (platná do 2015)
- Vyhláška č. 325/2015 Sb. – vyhláška č. 325/2015 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o účetnictví pro účetní jednotky účtující v soustavě jednoduchého účetnictví, ve znění pozdějších předpisů

Úvod

Publikace je uceleným přehledem poznatků v oblasti financování, účetnictví a daní vybraných účetních jednotek. Na knižním trhu není v současnosti tak komplexní publikace, kde by byly promítnuty legislativní změny dle nového občanského zákoníku a novel zákona o účetnictví a daňových zákonů od 1. 1. 2014.

Od roku 2015 se jedná již o 3. vydání této publikace. Stejně jako v předchozích publikacích autorka reaguje na nová ustanovení v účetních a daňových zákonech, které nabyly účinnosti v průběhu roku 2017 a 2018 a nebyly obsahem předchozích publikací. Komentáře k těmto změnám jsou součástí této publikace.

Velmi významnou změnou z pohledu praxe je **přijetí zákona č. 370/2017 Sb., o platebním styku**, s účinností od 13. 1. 2018 (náhrada z. č. 284/2009 Sb., o platebním styku, ve znění pozdějších předpisů). V souvislosti s přijetím zákona o platebním styku byly novelizovány další zákony, mimo jiné i zákon o DPH.

Pozornosti by neměla uniknout **vyhl. č. 459/2017 Sb.**, kterou se mění vyhláška č. 323/2013 Sb., o náležitostech formulářů na podání návrhu na zápis, změnu nebo výmaz údajů do veřejného rejstříku a o zrušení některých vyhlášek.

Vyhl. č. 463/2017 Sb. byly nově stanoveny sazby stravného, základní náhrady za používání silničních motorových vozidel, průměrné ceny PHM pro cestovní náhrady (vyhl. č. 440/2016 Sb. byla zrušena). Výše sazeb zahraničního stravného pro rok 2018 byla zveřejněna jako **vyhl. č. 401/2017 Sb.** (vyhl. č. 366/2016 Sb. byla zrušena).

Vyhl. č. 411/2017 Sb., kterou se mění vyhláška č. 270/2010 Sb., o inventarizaci majetku a závazků, je důležitá zejména pro vybrané účetní jednotky.

Významný dopad na neziskový sektor mělo vyhlášení **zákona č. 303/2017 Sb.**, kterým se mění některé zákony v souvislosti se **zrušením statusu veřejné prospěšnosti**, a to s účinností od 1. 1. 2018. Veřejná prospěšnost v § 146 NOZ a navazujících předpisech není zrušena, ale nebude ji nutné prokazovat a zapisovat do veřejného rejstříku.

Změny v evidenci tržeb u veřejné prospěšných poplatníků (z. č. 112/2016 Sb. o evidenci tržeb, ve znění pozdějších předpisů) – do 14. 5. 2017 byla hranice pro drobnou vedlejší podnikatelskou činnost ve výši 175 tis. Kč a metodickým pokynem se zvýšila na **300 tis. Kč**.

Sdělením Ministerstva práce a sociálních věcí ČR pod č. 447/2017 Sb. byla zveřejněna průměrná mzda v NH za 1. a 3. čtvrtletí 2017 – 28 761 Kč. Tato hodnota má vliv na související zákony. Dále pod č. 406/2017 Sb. vyšlo nařízení vlády o úpravě náhrady za ztrátu výdělku po skončení pracovní neschopnosti vzniklé pracovním úrazem nebo nemocí z povolání a o úpravě náhrady nákladů na výživu pozůstalých.

Vyhl. č. 403/2017 Sb., která je významná pro stanovení základu daně z pozemků u daně z nemovitých věcí, došlo ke změně vyhl. č. 298/2014 Sb., o stanovení seznamu katastrálních území s přiřazenými průměrnými základními cenami zemědělských pozemků.

Dne 24. 5. 2016 vstoupilo v platnost obecné nařízení 2016/679 o ochraně osobních údajů (**nařízení GDPR**). Jak vyplývá z čl. 99 nařízení GDPR, použitelnost nastala dnem 25. května 2018 s tím, že toto nařízení je závazné v celém rozsahu a přímo použitelné ve všech členských státech EU. Nařízení GDPR (General Data Protection Regulation) představuje v současnosti nejkomplexnější soubor pravidel na ochranu osobních dat na světě. Týká se naprosto každého subjektu, který zpracovává osobní údaje svých zaměstnanců, zákazníků, klientů či dodavatelů a dalších osob napříč sektory i obory ve všech zemích EU.

V zákoně o daních z příjmů dochází **ke změnám v osvobození bezúplatných příjmů**. Do ustanovení § 19b odst. 2 písm. B) se doplnily body 3. a 4., které u veřejných výzkumných institucí, veřejných vysokých škol, dobrovolných svazků obcí, územních samosprávních celků, Regionální rady regionu soudržnosti se sídlem na území ČR osvobozují bezúplatné příjmy **bez ohledu na to, pro jaký účel určeny/použity**. Taky dochází k úpravě § 19b odst. 3 ZDP – rozšířil se výčet bezúplatných příjmů, u kterých se veřejně prospěšný poplatník může rozhodnout, zda uplatní osvobození o příjmy do veřejné sbírky, na humanitární nebo charitativní účely a příjem přijatý z veřejné sbírky.

Do bezúplatných příjmů je možné zahrnout taky úpravu § 29 odst. 1 písm. n) ZDP **o vstupní ceně hmotného majetku v případě bezúplatného převodu nebo přechodu majetku** mezi vybranými účetními jednotkami. Vstupní cenou by mělo být ocenění od naposledy účtující účetní jednotky, ale tato musí být veřejně prospěšným poplatníkem.

Další významnou změnou je úprava § 20 odst. 7 ZDP o tzv. daňové úspoře veřejně prospěšných poplatníků. Úspořené finanční prostředky daňovou úsporou může veřejně prospěšný poplatník použít na krytí nákladů **prováděných nepodnikatelských činností**, a to bez ohledu na to, zda jsou ziskové, nebo ztrátové, a to **v následujícím zdaňovacím období** (dochází ke sjednocení podmínek s OPS a ústavy).

V zákoně o DPH je důležitou změnou zavedení **institutu nespolehlivé osoby** pro osoby, které nejsou plátcem DPH.

U opakovaných plnění poskytovaných déle než 12 měsíců, s tím, že nedojde během tohoto období k přijetí úplaty s povinností přiznat daň, považuje se plnění za uskutečněné nejpozději posledním dnem každého kalendářního roku.

§ 104 zákona o DPH se rozšířily zjednodušující postupy správce daně také na případy, kdy plátce s částečným nárokem na odpočet uvedl skutečnosti rozhodné pro stanovení daně v nesprávném zdaňovacím období v jiném kalendářním roce, a to za podmínky, že nesprávné uvedení údajů nebude mít dopad do výše příslušných koeficientů pro výpočet tohoto nároku.

Neziskové organizace se dělí na státní a nestátní. Většina dostupné literatury je zaměřená na státní neziskové organizace. Tato publikace je cílena na nestátní (soukromé) neziskové organizace.

Kniha je určena zejména účetním a ekonomům v nestátních neziskových organizacích.

Publikace začíná vymezením základních pojmů a výčtem neziskových organizací a potom se věnuje nestátním neziskovým organizacím.

Další část se věnuje financování nestátních neziskových organizací. Tyto z principu své činnosti musí hledat i jiné zdroje financování než vlastní. Je důležité ozřejmit individuální a firemní dárcovství a zásady pro poskytování dotací ze státního rozpočtu.

Třetí část se zabývá vedením účetnictví a jednoduchým účetnictvím.

Jádrem publikace je daňová problematika v nestátních neziskových organizacích. Nestátní neziskové organizace mají velmi složité postavení:

- u DPH musí sledovat režim jednotlivých činností, popřípadě při kombinaci různých činností musí uplatnit poměrný nebo krátcí koeficient,
- pro stanovení daně z příjmů musí sledovat příjmy a výdaje dle rozdělení na hlavní a doplňkovou činnost, a v neposlední řadě taky příjmy, které nejsou předmětem daně, příjmy které nejsou předmětem daně za určitých podmínek, příjmy osvobozené a příjmy, které jsou předmětem daně.

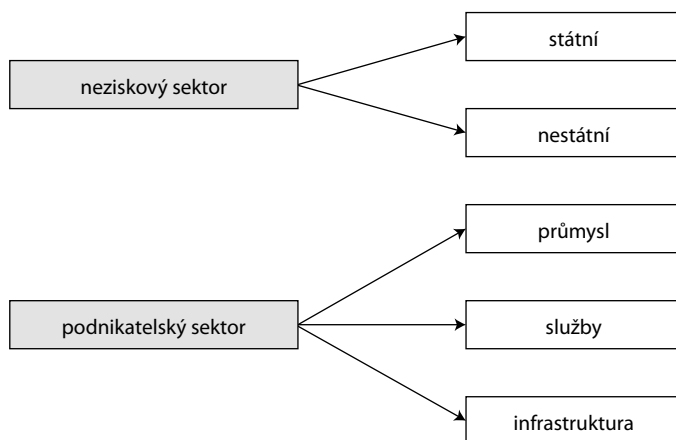
Není cílem této publikace poskytnout kompletní přehled všech zákonů. Autorka se zabývá vybranými problémy, s nimiž se potýkají neziskovky, jak to vyplynulo z její odborné praxe a lektorské činnosti.

Po přečtení knihy se budete orientovat v legislativě pro nestátní neziskové organizace.

1. Význam neziskového sektoru v ČR

1.1 Postavení neziskového sektoru v národním hospodářství

Ve smíšené ekonomice se setkáváme s ekonomickou aktivitou různých druhů organizací. Jedná se o soukromé ziskové, soukromé neziskové organizace a organizace veřejného sektoru. Některé odborné prameny hovoří o tzv. **třísektorovém národním hospodářství**.

Obrázek 1: Struktura národního hospodářství

Zdroj: vlastní

Neziskové organizace (dále jen NO) jsou důležitou součástí společnosti. Tyto organizace sdružují miliony občanů, poskytují širokou paletu služeb, napomáhají rozvoji společenského, ekonomického a nakonec i politického života. Význam nespočívá pouze v přidané ekonomické hodnotě či podílu na celkové zaměstnanosti, ale je vzhledem ke svému dopadu na takřka všechny sféry života společnosti mnohem komplexnější. Nejde jenom o to, že NO zabezpečují určité spektrum služeb, ale jsou indikátorem rozvinutosti občanské společnosti, ovlivňují veřejné mínění a společenské změny.

Můžeme se setkat i s jinými názvy pro NO, a to s názvy: „nevýdělečná organizace“ nebo s anglickým ekvivalentem „non-profit organization“.

NO je jednotka vytvořená za účelem výroby výrobků a poskytování služeb, ale zároveň její status nedovoluje, aby tato produkce byla pro osoby, které ji založily, řídí nebo financují, zdrojem příjmů, zisku nebo finančních výnosů.

Neziskový sektor je sektor, v němž organizace a instituce **nejsou primárně založeny za účelem dosahování zisku**. Na rozdíl od komerčních organizací, cílem NO není vytváření a rozdělování zisku mezi vlastníky, ale přímá produkce užitku. NO mohou však vytvářet zisk a mohou taky podnikat. Zisk se ale musí použít na rozvoj neziskové organizace.

1.2 Vybrané oblasti působnosti neziskového sektoru

K vybraným oblastem působnosti NO patří sociální služby, kultura, školství, ekologie, zdravotnictví, tělovýchova a sport apod. Hovoříme taky o „veřejných službách“.

Tabulka 1: Přehled oblastí působení NO

Sociální služby	sociální služby pro staré a zdravotně postižené občany sociální služby pro děti, mládež a rodiny sociální služby vyloučeným osobám a komunitám
Zdravotnictví	ambulantní péče ústavní péče speciální primární péče (vč. zdravotnické záchranné služby a lékařské služby první pomoci) poskytování léčivých přípravků a prostředků zdravotnické techniky lázeňská péče péče v dětských ozdravovnách zdravotnická doprava ochrana veřejného zdraví záchranné protialkoholní a detoxikační stanice a ochranná léčba
Školství	předškolní vzdělávání základní školství střední školství vysoké a vyšší odborné školství speciální a jiné (např. umělecké) školství volnočasové aktivity tělovýchovné a sportovní aktivity stravování žáků a studentů ubytování žáků a studentů pedagogicko-psychologické poradny pedagogická centra ústavní výchovy
Zaměstnanost	politika zaměstnanosti civilní služba
Kultura	profesionální umění neprofesionální umění knihovny muzea, galerie památková péče, kulturní dědictví regionální a národnostní kultura církev
Doprava	veřejná osobní silniční doprava veřejná osobní drážní doprava plavba a služby vodní dopravy letecká doprava
Obrana	vojenská obrana letecká záchranná a pátrací služba

Vnitřní věci	bezpečnost a veřejný pořádek integrovaný záchranný systém vč. požární ochrany archivnictví azylová zařízení ochrana obyvatelstva spoje, poštovní služby telekomunikační služby
Životní prostředí	ochrana přírody a krajiny technická ochrana životního prostředí
Služby technické infrastruktury	vodní hospodářství zásobování energiemi
Informační služby	portál veřejné správy

Zdroj: Analýza veřejných služeb/Ministerstvo vnitra

V právním řádu ČR chybí jasná definice **veřejného zájmu**. NSS ve svém rozhodnutí sp. zn. 6 As 65/2012 Sb. ze dne 10. 5. 2013 říká, že veřejný zájem musí být výslovně formulován ve vztahu ke konkrétní posuzované záležitosti a musí být přesvědčivě odlišen od zájmu soukromého. Veřejný zájem je přitom třeba vyvodit z právní úpravy, z právní politiky a z posouzení různých hodnotových hledisek podle úkolů veřejné správy v příslušné oblasti (sociální, kulturní apod.). Správní orgány by měly tedy obecně formulované veřejné zájmy konkretizovat.

1.3 Charakteristické znaky a funkce nestátních neziskových organizací

NO je možné dělit dle různých hledisek. Dle zřizovatele rozlišujeme **státní a nestátní (soukromé, nevládní) NO**. Státní NO zřizuje stát, kraje, obce a jejich organizační složky. Nestátní NO (dále jen NNO) jsou zřizovány zdola – občany. V zahraničí je používán jako ekvivalent nevládní/nestátní NO pojem „**non-governmental organization**“.

Cílem této publikace je poskytnout přehled o NO nestátního (soukromého, nevládního) typu, a to jak z pohledu jejich právního vymezení, tak z hlediska účetního a daňového.

Základními rysy NNO jsou:

- **Veřejná prospěšnost** – usilují o veřejné dobro jak jednotlivců, tak společnosti jako celku.
- **Dobrovolnost** – využívají dobrovolný výkon neplacené práce pro organizaci, dále dary, čestné účasti ve správných radách apod.
- **Neziskovost** – nepřipouští se přerozdělování zisků vzniklých z činnosti organizace mezi vlastníky nebo vedení NNO.
- **Samosprávnost** – nejsou kontrolovány státem nebo institucemi stojícími mimo ně.
- **Soukromé vlastnictví** – základní struktura NNO je ve své podstatě soukromá.

Nestátní neziskový sektor, i když pro svou činnost potřebuje finanční zdroje z veřejných rozpočtů, zajišťuje činnosti, které by musel zabezpečit sám stát. A tak plní několik funkcí:

- **Funkci ekonomickou** – působí jako producent a spotřebitel statků, zaměstnavatel atd.
- **Funkci sociální**, která zahrnuje:
 - **funkci servisní** – výkon a poskytování specifických statků,
 - **funkci participační** – sdružování se a zapojování se do života společnosti.

- **Funkci politickou**, která zahrnuje:
 - **funkci ochrannářskou** – chrání jednotlivce i skupiny obyvatel před porušováním základních lidských práv,
 - **funkci demokratizační** – dává lidem možnost ovlivnit veřejné mínění a tak rozvíjet demokracii.
- **Funkci informační** – osvětová funkce.
- **Funkci kontrolní** – laická kontrola demokratického procesu uplatňování veřejné volby nebo institucí veřejného sektoru.

Všechny uvedené funkce vycházejí z rámců hlavních činností NNO.

1.4 Tradice a vývoj nestátních neziskových organizací v ČR

Neziskový sektor má v českých zemích **bohatou tradici**. Nadace a spolky měly vždy významný podíl na národní, kulturní a politické emancipaci (například národní obrození, vznik ČSR v roce 1918, sametová revoluce v roce 1989). Tradice byla přetrhávána v době po sobě jdoucích totalitních režimů – fašistického a komunistického, kdy byla svobodná iniciativa občanů nežádoucí. Za socialismu nezisková autonomní sféra prakticky neexistovala a některé organizace fungovaly jako součást Národní fronty.

Rok 1989 přinesl v této oblasti zásadní změnu. Začaly vznikat tisíce NO a neziskový sektor od té doby prošel řadou změn. V České republice a vůbec celé střední a východní Evropě došlo k posunům v chápání pojmu občanská společnost. Nové společenské uspořádání přineslo občanům právo vyvíjet vlastní aktivity a sdružovat se v zájmové organizace, řešící vlastní problémy a problémy společnosti jako celku.

Počet NO se po roce 1989 začal dramaticky zvyšovat. V roce 1990 existovalo např. asi 3 800 občanských sdružení a o tři roky později to již bylo téměř šestkrát tolik (21 700). Od roku 1990 se začala rovněž formovat legislativa pro tento sektor.

Stručný přehled **historie formování legislativy pro neziskový sektor**, která předjímá podobu nového občanského zákoníku:

1990 – Zákon o sdružování občanů č. 83/1990 Sb. Účinnost od 1. 5. 1990.

1995 – Zákon o obecně prospěšných společnostech č. 248/1995 Sb., v platném znění č. 231/2010 Sb. Účinnost od 1. 1. 1996.

1997 – Zákon o nadacích a nadačních fondech č. 227/1997 Sb., v platném znění č. 158/2010 Sb. Účinnost od 1. 1. 1998.

2000 – zahájení prací na občanském zákoníku – návrh věcného záměru zákona (schválen v dubnu 2001).

2005 – Občanský zákoník, Eliáš, Zuklínová (hlavní zpracovatelé) – první konsolidovaná verze k veřejnému připomínkování.

2010 – Novela Zákona o nadacích a nadačních fondech č. 158/2010. Účinnost od 1. 7. 2010. Novela Zákona o obecně prospěšných společnostech č. 231/2010, účinnost od 1. 1. 2011.

2012 – Nový občanský zákoník č. 89/2012 Sb. Účinnost od 1. 1. 2014.

2013 – Zákon o změně právní formy občanského sdružení na obecně prospěšnou společnost, č. 68/2013 Sb. Účinnost od 1. 4. 2013.

Vývoj počtu vybraných NNO od roku 1990 ukazuje Tabulka 2. – je použito členění dle Rady vlády pro NNO (nadace, občanská sdružení, nadační fondy, OPS, organizační jednotky sdružení, evidované právnické osoby). Zatím poslední údaje, které jsou k dispozici, jsou údaje za duben 2017.

Tabulka 2: Vývoj počtu NNO v letech 1990 až 2017

Rok:	Občanská sdružení	Nadace	Nadační fondy	Obecně prospěšné společnosti	Evidované právnické osoby	Organizační jednotky a sdružení
1990	3 879					
1991	9 366					
1992	15 393	1 551				
1993	21 694	2 768				
1994	24 978	3 800				
1995	26 814	4 253				
1996	27 807	4 392		1		
1997	30 297	5 238		52		
1998	36 046	55	71	129		
1999	38 072	272	695	560		
2000	42 302	282	735	557		
2001	47 101	299	784	701		
2002	49 108	330	825	762	4 785	30 547
2003	50 997	350	859	884	4 946	31 509
2004	53 306	362	898	1 038	4 927	32 020
2005	54 963	368	925	1 158	4 605	33 178
2006	58 347	380	992	1 317	4 464	28 868
2007	61 802	390	1 048	1 486	4 446	29 378
2008	68 631	411	1 095	1 658	4 399	29 752
2009	72 111	429	1 168	1 813	4 347	30 640
2010	72 111	449	1 205	1 958	4 352	31 166
2011	75 627	455	1 269	2 126	4 366	32 104
2012	77 801	435	1 195	1 969	4 401	34 656
2013	84 430	458	1 278	2 183	4 348	32 376
2014	86 956	508	1 407	2 926	4 281	26 118
2015	89 584	505	1 518	2 894	4 554	26 423
2016	92 878	516	1 635	2 792	4 863	26 370
2017	93 651	515	1 670	2 774	4 923	26 414

Zdroj: ČSÚ

Od roku 1996, kdy vstoupil v platnost zákon o obecně prospěšných společnostech, je možné pozorovat nárůst obecně prospěšných společností. V roce 2014 pozorujeme rovněž další nárůst obecně prospěšných společností, protože se některé občanská sdružení mohla transformovat na OPS. Od 1. 1. 2014 není možné obecně zakládat nové OPS, proto počet OPS od roku 2015 nestoupá. Od roku 1998, kvůli přísnějším požadavkům zákona o nadacích, došlo ke snížení počtů nadací, popřípadě jejich transformací do nadačních fondů.

Není sporu o tom, že neziskový sektor v ČR prožívá v současnosti období svého nového rozmachu. Avšak poslední údaje nasvědčují tomu, že tempo růstu počtu neziskových organizací

se začíná zpomalovat. Jistým paradoxem a specifickým rysem zápasu neziskových organizací o své přežití v ČR je skutečnost, že zatímco proporce, vnitřní struktura, styl a pravidla fungování neziskového sektoru jsou ještě stále ve značném zpoždění za vyspělými zeměmi, přichází fáze jisté nasycenosti na trhu služeb, které tyto organizace zabezpečují. To znamená, že v blízkém čase můžeme očekávat ostřejší a intenzivnější selekci neziskových organizací na ty, které přežijí, a ty, které budou muset zaniknout. Chování představitelů státu a neziskových organizací může charakter této selekce zásadním způsobem ovlivnit.

V poslední době se společnost vůči neziskovým organizacím staví spíše negativně. Neziskové organizace obecně se staly terčem nenávisných komentářů na sociálních sítích. Jednoduchá hesla nepodložená argumenty rezonují určitou částí společnosti. V srpnu 2018 ministryně financí Alena Schillerová vydala prohlášení, že by chtěla snížit státní dotace neziskovým organizacím o 3 miliardy korun oproti 13,6 miliardy korun, které dostaly neziskovky v 2017.

Proč by neziskovky měly dostávat dotace? Protože primárně je jejich činnost zájmem státu. A bez dotací by se neziskovky musely chovat jako podnikatelé a poskytovat své služby za tržní ceny. Například: sportovat by mohli jen bohatí, Sokol a fotbal na malých obcích by zanikl. Do kroužků by mohly chodit jen děti zajištěných rodičů, Skaut by byl elitní klub. Poradenství v obtížných životních situacích by bylo za ceny na úrovni advokátních služeb. Kultura by byla pouze profesionální, folklorní kroužky a ochotnická divadla by zničila neviditelná ruka trhu. Sociální služby by byly pouze pro dobře situované občany, ostatní handicapovaní a senioři by zůstali bez péče. Do lesa, do přírody a na ryby bychom chodili na velmi drahou vstupenku. Dobrovolní hasiči by se rozpustili pro nedostatek peněz, a než by do malé obce přijeli profesionální hasiči z města, lehla by popelem.

1.5 Ekonomické ukazatele pro nestátní neziskové organizace

Neziskový sektor zahrnuje velký počet ekonomických subjektů, které vytvářejí výkony a taky spotřebovávají a jsou tak přispěvatelé a tvůrci hrubého domácího produktu (dále jen HDP) ČR. Základní ekonomické ukazatele sledování výkonnosti tohoto sektoru jsou **výdaje, výnosy a počty hodin dobrovolnické práce**.

Konečné výdaje (spotřeba) neziskového nestátního sektoru jsou asi 1 % konečné spotřeby v národním hospodářství, a to primárně v oblastech bydlení, zdraví, kultuře, sociální péči, vzdělávání, sportu a další. Když analyzujeme příjmy (výnosy), podíl se pohybuje okolo 0,5 %. Významným údajem je údaj o dobrovolnické práci, která se objevuje téměř výhradně v oblasti nestátního neziskového sektoru. Bohužel, dobrovolnická práce se v čase výrazně snižuje. Pro ilustraci: v roce 2012 bylo v NNO odpracováno 44 866 tis. hodin, přičemž v roce 2005 to bylo 62 988 tis. hodin.

1.6 Problémy v neziskovém sektoru

NO, především nestátní, se i přes dlouholetou tradici pořád potýkají s různými problémy, a to s nedostatkem finančních prostředků a vysokou mírou neefektivnosti své práce. Je to způsobeno slabou profesionalizací ekonomických pracovníků a také zbytečně složitou a nepřehlednou legislativou.

Problémy neziskového sektoru můžeme shrnout do níže uvedených bodů:

- chybí vymezení veřejné a vzájemné prospěšnosti,
- zastaralý dotační systém resortů,

-
- přebujelá byrokracie operačních programů,
 - nedostatečná transparentnost neziskového sektoru,
 - nepřehledná legislativa v daňové oblasti,
 - složitá pravidla pro vznik a fungování neziskových organizací,
 - oslabení finančních zdrojů a veřejných rozpočtů,
 - chybí všeobecná koncepce rozvoje,
 - nedostatek odborníků na připomínkování vznikajících zákonů pro NO,
 - chybí dostatek schopných manažerů,
 - slabá podpora formou firemních dobrovolníků,
 - závislost některých neziskových subjektů na EU фонdech a veřejných zdrojích,
 - slabá finanční stabilita většiny NO,
 - tlak na posilování vlastních příjmů, tj. samofinancování NO.

2. Místo neziskových organizací v právním řádu ČR

I když NO přinášejí společnosti a ekonomice nesporně velké pozitivní přínosy, nemají zcela jasné místo v právním řádu ČR. Nikde v právním řádu **nenajdeme definici neziskové organizace**. Nezisková organizace není v České republice oficiální právní termín ani právní forma či status právnické osoby, ale jde o termín již do značné míry ustálený ve společensko-ekonomických textech, sebe označení organizací i v praxi veřejné správy. Existuje spousta definic, jež se různým způsobem překrývají.

Neprovázanost mezi teorií a praxí může způsobit zpomalení procesu dalšího rozvoje neziskového sektoru.

2.1 Veřejná prospěšnost a nový občanský zákoník

Obsahové vymezení veřejné prospěšnosti nebylo v teorii jasně definováno až do vzniku nového občanského zákoníku (dále jen NOZ) – zákona č. 89/2012 Sb. Ten zakotvuje definici veřejně prospěšných právnických osob. S tímto pojmem již dlouho pracují zahraniční právní úpravy, u nás se také používal v praxi neziskového sektoru, ale teprve od roku 2014 dostal tento pojem zákonnou definici.

Je možné konstatovat, že veřejná prospěšnost spadá pod pojem veřejný zájem.

Veřejně prospěšná je právnická osoba, jejímž posláním je přispívat v souladu se zakladatelským právním jednáním vlastní činností k dosahování obecného blaha, pokud na rozhodování právnické osoby mají podstatný vliv jen bezúhonné osoby, pokud nabyta majetek z poctivých zdrojů a pokud hospodárně využívá své jmění k veřejně prospěšnému účelu.

Neziskovost **nadále nesouvisí s právní subjektivitou, podstatný je výkon činnosti**, která naplňuje podmínky veřejné prospěšnosti NOZ.

Nový občanský zákoník v § 146–150 zavedl nový institut „veřejné prospěšnosti“, který je nezávislý na právní formě organizace, tj. tento status může deklarovat i například spolek a podle některých výkladů i obchodní společnost, pokud splňuje zákonem stanovené podmínky (dosahování obecného blaha, bezúhonnost rozhodujících osob, nabytí majetku z poctivých zdrojů a jeho hospodárné využívání k veřejně prospěšnému účelu), avšak ze žádné právní formy (např. ani obecně prospěšné společnosti ani ústavu) neplyne automaticky. Občanský zákoník ani jiný zákon však dosud neupravuje, jaké výhody by měly z tohoto statusu plynout.

Podmínky pro zápis tohoto atributu do příslušných rejstříků právnických osob měl upravit zvláštní **zákon o statusu veřejné prospěšnosti**, jehož návrh mělo ministerstvo spravedlnosti připravený ještě před účinností nového občanského zákoníku a občanský zákoník se na něj odvolává, avšak po schválení vládou i sněmovnou jej **senát 12. září 2013 zamítl**.

Ministr spravedlnosti dne 10. 1. 2016 předložil Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR vládní návrh zákona o statusu veřejné prospěšnosti a o změně souvisejících předpisů. Návrh zákona měl stanovit podmínky zápisu statusu, povinnosti zaručující transparentnost hospodaření právnické osoby se statusem, resp. jeho odnětím. Návrh se setkal s kritikou neziskových subjektů. **Byl přijat z. č. 303/2017 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti se zrušením statusu veřejné prospěšnosti s účinností od 1. 1. 2018.** Tento zákon neruší v NOZ a v navazujících zákonech veřejnou prospěšnost, ale nebude nutné ji prokazovat a zapisovat do veřejného rejstříku.

Právníckou osobu lze ustavit ve **veřejném nebo v soukromém zájmu**. Tato její povaha se posuzuje podle **hlavní činnosti právnícké osoby**.

2.2 Veřejně prospěšný poplatník dle zákona o daních z příjmů

Veřejně prospěšný poplatník je nově definován od 1. 1. 2014 v § 17a zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů (dále jen zákon o daních z příjmů). Veřejně prospěšný poplatník je poplatník, který jako svou **hlavní činnost** vykonává činnost, která **není podnikáním** (do konce roku 2013 byli tito poplatníci definováni v § 18 odst. 3 zákona o daních z příjmů, v platném znění, jako poplatníci, kteří nejsou založeni nebo zřízeni za účelem podnikání).

Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, přestal sloužit v obecné rovině pro získání přehledu NO. Veřejně prospěšný poplatník je dle zákona o daních z příjmů ten, který v souladu se zakladatelskými listinami jako svou hlavní činnost vykonává činnost, která není podnikáním.

Nyní tedy pro účely posouzení, zda se jedná o veřejně prospěšného poplatníka, bude záležet na **formulaci hlavní činnosti v zakladatelském právním jednání, statutu, stanovách atd.** I když tedy bude u takového poplatníka převažovat činnost podnikatelská, mělo by se na něj hledět pro účely daně z příjmů jako na veřejně prospěšného poplatníka podle definice hlavní činnosti v jeho zakladatelském dokumentu.

V § 17a odst. 2 zákona o daních z příjmů je vymezeno, který subjekt není považován za veřejně prospěšného poplatníka, i když není jeho hlavní činností podnikání. Tito **negativně vymezení poplatníci** jsou sice právnícké osoby, ale **nemají výhody veřejně prospěšného poplatníka** (např. osvobozené bezúplatné příjmy, možnost uplatnit snižující položku dle § 20 odst. 7 zákona o daních z příjmů a mají povinnost vždy podávat daňové přiznání).

Veřejně prospěšným poplatníkem není:

- obchodní korporace,
- Česká televize, Český rozhlas, Česká tisková kancelář,
- profesní komora nebo poplatník založený za účelem ochrany a hájení podnikatelských zájmů svých členů, u nichž nejsou členské příspěvky osvobozeny od daně s výjimkou organizace zaměstnavatelů (jedná se o profesní komory – Komora daňových poradců, Komora auditorů, Česká lékařská komora, Komora architektů, Česká stomatologická komora, apod. a dále Agrární a Hospodářská komora),
- zdravotní pojišťovna,
- společenství vlastníků jednotek,
- nadace, která slouží pro podporu osob blízkých zakladateli (tzv. rodinné nadace).

Veřejně prospěšným poplatníkem i nadále je:

- zájmové sdružení právníckých osob, pokud není zřízeno za účelem podnikání,
- spolek,
- odborová organizace,
- politická strana a politické hnutí,
- registrovaná církev a náboženská společnost,
- nadace a nadační fond,
- obecně prospěšná společnost a ústav,
- veřejná vysoká škola a veřejná výzkumná instituce,

- školská právnická osoba,
- organizace zaměstnavatelů,
- organizační složka státu,
- obec, kraj, dobrovolný svazek obcí,
- Regionální rada regionů soudržnosti,
- příspěvková organizace,
- státní fond atd.

Pozor, jak je zřejmé z výše uvedených definic, **nesmí se zaměřovat „status veřejné prospěšnosti“ dle NOZ a „veřejně prospěšného poplatníka“ dle zákona o daních z příjmů.**

Po novelizaci zákona o účetnictví a prováděcí vyhlášky č. 504/2002 Sb. najdeme od 1. 1. 2016 definici hlavní a hospodářské činnosti v § 5a vyhlášky č. 504/2002 Sb. (přesun této úpravy z § 28 bez jakýchkoliv věcných změn). **Hlavní činností** je pro účely této vyhlášky veškerá činnost, pro kterou byla účetní jednotka založena nebo zřízena zvláštním právním předpisem, zřizovací listinou nebo jiným dokumentem. **Hospodářskou činností** se rozumí hospodářská činnost stanovená zvláštním právním předpisem nebo činnost stanovená ve zřizovací listině, statutu, zakládající listině nebo zapsaná v příslušném rejstříku, zejména činnost doplňková, vedlejší, podnikatelská nebo jiná činnost.

2.3 Veřejné rejstříky

Údaje o fyzických a právnických osobách najdeme ve veřejných rejstřících. Veřejným rejstříkem, do kterého se musí zapisovat zákonem stanovené údaje o fyzických a právnických osobách, se ve smyslu **rejstříkového zákona č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob**, rozumí:

- spolkový rejstřík,
- nadační rejstřík,
- rejstřík ústavů,
- rejstřík společenství vlastníků jednotek,
- rejstřík obecně prospěšných společností,
- obchodní rejstřík.

Tyto veřejné rejstříky vedou tzv. **rejstříkové soudy** a součástí veřejného rejstříku je taktéž **sbírka listin**. Údaje o zapsaných osobách a listiny ve sbírce jsou zveřejňovány způsobem umožňujícím dálkový přístup (**princip formální publicity**). Pro obchodní korporace nebo obecně prospěšné společnosti to není nic nového, zpozornět by měly zejména spolky (terminologií starého občanského zákoníku občanská sdružení) a další právnické osoby, jejichž rejstříky dříve vedly jiné subjekty.

Účelem veřejného rejstříku je poskytnout každému možnost si kdykoliv ověřit, zda určitá osoba skutečně existuje, její historii, čím se zabývá a zabývala v minulosti, kde sídlí, kdo za ni jedná atd. To přispěje k lepší **transparentnosti zapisovaných subjektů** (nehledě na úsporu času např. spolkům, kterým odpadne neustálé dokládání stanov či zápisů ze shromáždění, neboť každý si bude moci ve spolkovém rejstříku ověřit, že spolek jako právnická osoba skutečně existuje a kdo je jeho statutárním orgánem). Zákon navíc chrání ty, kteří jednají s dobrou vírou ve správnost a aktuálnost údajů zveřejněných v rejstříku (**princip materiální publicity**).

Do veřejného rejstříku se musí zapisovat následující právní formy NNO:

- spolky – dříve občanská sdružení (spolkový rejstřík),
- zájmová sdružení právnických osob (spolkový rejstřík),
- nadace (nadační rejstřík),
- nadační fondy (nadační rejstřík),
- ústavy (rejstřík ústavů),
- obecně prospěšné společnosti (rejstřík obecně prospěšných společností).

Rejstříkový zákon stanoví jednak výčet skutečností, které se zapisují o všech osobách, a pak ještě jednotlivě další údaje zapisované do příslušných rejstříků podle právní formy.

Návrh na zápis lze podat pouze na speciálních formulářích, které jsou k dispozici na stránkách Ministerstva spravedlnosti ČR (www.justice.cz). K návrhu je také potřeba přiložit všechny potřebné listiny, které dokládají uváděné skutečnosti, popř. které se zakládají do sbírky listin. Jaké dokumenty se musí zakládat do sbírky listin, nalezneme v ustanoveních § 66 – § 74 rejstříkového zákona.

Vyhláška č. 459/2017 Sb., kterou se mění vyhláška č. 323/2013 Sb., o náležitostech formulářů na podávání návrhů na zápis, změnu nebo výmaz údajů do veřejného rejstříku a o zrušení některých vyhlášek, je účinná od 1. 1. 2018.

Zapisovaná osoba může společně s návrhem na zápis navrhnout, aby rejstříkový soud rozhodl, že se údaje zapsané do veřejného rejstříku o členech orgánů a o sídle zapsané osoby zneprístupní veřejnosti. Tento návrh však musí být **ve veřejném zájmu**.

2.3.1 Co se stalo po 1. lednu 2014 s bývalými rejstříky?

Bývalý nadační rejstřík se automaticky začal považovat za nadační rejstřík podle rejstříkového zákona. Stejně tak bývalý rejstřík obecně prospěšných společností se stal rejstříkem obecně prospěšných společností ve smyslu rejstříkového zákona. Bývalý registr zájmových sdružení právnických osob, který byl veden krajskými úřady, se automaticky stal součástí spolkového rejstříku; krajské úřady měly povinnost předat spisy příslušným rejstříkovým soudům do 1 měsíce po nabytí účinnosti rejstříkového zákona. Občanská sdružení dříve registrována Ministerstvem vnitra ČR a jejich organizační jednotky oprávněné jednat svým jménem se taktéž zapisují do spolkového rejstříku; Ministerstvo vnitra předalo příslušným rejstříkovým soudům do 3 měsíců po dni nabytí účinnosti rejstříkového zákona spisy, ale už do 1 měsíce údaje v elektronické podobě, a to údaje o názvu, číslu registrace, identifikačním číslu osoby, dne vzniku, právní formě a sídle vyjádřené referenční vazbou kódu adresního místa na referenční údaj o adrese v základním registru územní identifikace.

2.3.2 Co tedy bylo a je nutné udělat a v jakých lhůtách?

Zapsaná osoba musela do 6 měsíců ode dne nabytí účinnosti rejstříkového zákona uvést zapsaný stav do souladu se stavem požadovaným zákonem, ledaže se jednalo o osobu zapsanou do spolkového rejstříku, tato měla lhůtu 3 roky. Dne 30. 12. 2016 nabyla účinnost novela zákona č. 460/2016 Sb., kterou se mění zákon NOZ. Jedná se o změnu, která se dotýká nejen spolků, ale také pobočných spolků. Novela ve svém čl. II bod 6. uvádí: „Spolek a společenství vlastníků vzniklé do 31. prosince 2013 nejsou ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona povinny uvést označení právní formy ve svém názvu do souladu s požadavky § 132 odst. 2, § 216 a § 1200 odst. 2 písm. a) zákona č. 89/2012 Sb.“ Novela tedy přináší výjimku z přechodného ustanovení § 3042 občanského zákoníku, které ukládá všem právnickým osobám povinnost přizpůsobit svůj název požadavkům NOZ. V okamžiku, kdy tak již mnohé spolky učinily, při-

šel zákonodárce s uvedenou novelou a povinnost takto změnit název u spolků (a společenství vlastníků) zrušil. Paradoxně je přitom tato změna odůvodněna tím, že se velké množství spolků zákonem neřídilo a svůj název nezměnilo. Lze shrnout, že **spolky a společenství vlastníků, které vznikly do 31. 12. 2013, nemusí své stanovy měnit jen z důvodu změny svého názvu.** Pokud jsou však jejich stanovy v rozporu s novým občanským zákoníkem z jiného důvodu, je stále potřeba je změnit, jinak hrozí těmto subjektům až zrušení soudem.

Když nebude **návrh splňovat stanovené náležitosti**, v takovém případě rejstříkový soud návrh na zápis **odmítne usnesením**. Toto rozhodnutí vydá v případě, že návrh trpí některou z vad. Nejprve však vyzve navrhovatele **k odstranění vad**, což musí soud udělat do 3 pracovních dnů od doručení návrhu. Vady návrhu, kvůli kterým může být návrh odmítnut, jsou: byl podán osobou, která k návrhu není oprávněna, nebyl podán předepsaným způsobem, neobsahuje všechny předepsané náležitosti, je nesrozumitelný nebo neurčitý, nebyly k němu připojeny listiny, jimiž mají být podle zákona doloženy údaje o zapisovaných skutečnostech, účel zakládáné právnické osoby je v rozporu s ustanovením § 145 NOZ.

Rejstříkové soudy v řízení zejména zkoumají:

- zda údaje o zapisovaných skutečnostech vyplývají z doložených listin,
- zda navrhované jméno není zaměnitelné s jiným již existujícím zapsaným jménem nebo není-li klamavé,
- zda provedení zápisu právnické osoby nebrání probíhající trestní stíhání nebo výkon trestu, který jí byl uložen podle zákona upravujícího trestní odpovědnost právnických osob a řízení proti nim. Rejstříkový soud by měl rozhodnout, popř. provést zápis nejpozději do 5 pracovních dnů, popřípadě bez zbytečného odkladu (u přeměn právnických osob), a to od podání návrhu.

2.3.3 Nesprávnost nebo neúplnost údajů v rejstříku

Pokud údaje v rejstříku nebudou úplné nebo nebudou odpovídat skutečnosti, nelze se dovolávat neplatnosti údajů ve veřejném rejstříku proti osobě, která jednala v dobré víře v zapsané údaje. Pokud obsah zápisu ve veřejném rejstříku odporuje zákonu, rejstříkový soud vyzve dotýčnou osobu, aby údaje doplnila nebo opravila a stanoví jí k tomu lhůtu. Pokud osoba neuposlechne, může soud rozhodnout o jejím zrušení.

Pokud soud vyzve právnickou osobu, aby doložila potřebné listiny v řízení, které lze zahájit i bez návrhu, a tato neuposlechne, lze jí udělit také pořádkovou pokutu až do výše 100 000 Kč.

Každá NNO si musí přečíst rejstříkový zákon a vytisknout si seznam údajů a listin, které musí mít jejich právní forma v rejstříku zapsané a založené. Na stránkách Ministerstva spravedlnosti ČR je možné si ověřit, zda jsou údaje v rejstříku zapsané (www.justice.cz). Údaje a listiny, které jsou neaktuální nebo které chybí (spolky si ověří i to, zda tam mají zapsané své organizační jednotky – pobočné spolky), je třeba opravit a doplnit. Musí se k tomu použít formulář, který je na stránkách Ministerstva spravedlnosti ČR. Zákonodárce poskytl neziskovým organizacím pro úpravu vnitřních předpisů více času než podnikatelským subjektům.

Situace kolem zpoplatnění změn prováděných ve spolkovém rejstříku se v průběhu doby několikrát změnila. Nejprve byl zákon o soudních poplatcích (zákon č. 549/1991 Sb.) novelizován zákonem č. 335/2014 Sb. tak, že spolkům umožnil provádět změny týkající se zápisu ve spolkovém rejstříku bez soudního poplatku pouze do 30. 6. 2016. Následně však zákon č. 87/2015 Sb. přinesl „trvalou“ novelu zákona o soudních poplatcích, a to s účinností od 1. 5. 2015. Od tohoto data jsou spolky, pobočné spolky, ústavy, nadace, nadační fondy a obecně prospěšné společnosti při zápisu do veřejného rejstříku nebo zápisu změny **osvobozeny od soudního poplatku.**

3. Druhy neziskových organizací

NO lze dělit pro různé účely **dle různých hledisek**. Uvedeme pouze ta nejvýznamnější.

3.1 Druhy neziskových organizací z globálního hlediska

Organizace veřejně prospěšné – jsou založeny za účelem poslání spočívajícím v produkci veřejných a smíšených statků, které uspokojují potřeby veřejnosti – společnosti (příkladně charita, ekologie, zdravotnictví, vzdělávání, veřejná správa), např. Český červený kříž.

Organizace vzájemně prospěšné – jsou založeny za účelem vzájemné podpory skupin občanů (i právnických osob), které jsou spjaty společným zájmem. Jejich posláním je tedy uspokojování svých vlastních zájmů a veřejná správa dbá, aby se jednalo o takové zájmy, které jsou ve vztahu k veřejnosti korektní, tedy neodporují zájmům druhých občanů a právnických osob. Jde například o realizaci aktivit v kultuře, tělesné kultuře, profesních zájmů, ochrany zájmů skupin apod., např. Sokol.

3.2 Druhy neziskových organizací dle zřizovatele

Státní NO (zřizovatelem je stát, kraje, obce, případně jejich organizační složky – jedná se především o organizační složky a příspěvkové organizace, které zabezpečují výkon státní správy a zajištění veřejných služeb, např. školství, zdravotnictví a sociální služby).

Nestátní/soukromé NO (zřizovatelem jsou občané – jedná se o spolky, nadace, ústavy apod. Zabezpečují podobné služby jako státní NO. Každý subjekt je zřizován a usměrňován zvláštními zákony, kde jsou stanoveny vznik, zánik, způsoby řízení a orgány organizací).

Následující tabulka je přehledem právních forem pro vybrané NNO od 1. 1. 2014.

Tabulka 3: Přehled právních norem po rekodifikaci NOZ

DRUH NNO	PRÁVNÍ NORMA
spolek	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
ústav	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
obecně prospěšná společnost	zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech
nadace	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
nadační fondy	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
zájmové sdružení právnických osob	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
polické strany a hnutí	zákon č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a v politických hnutích
registrované církve a náboženské společnosti	zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností
veřejná výzkumná instituce	zákon č. 341/2005 Sb., o veřejných výzkumných institucích
školská právnická osoba	zákon č. 561/2004 Sb., školský zákon
honební společenstvo	zákon č. 449/2001 Sb., o myslivosti
odborová organizace	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zdroj: vlastní

4. Nový občanský zákoník a právní formy nestátních neziskových organizací

V dubnu 2012 byl ve Sbírce zákonů ČR vyhlášen dlouho očekávaný a diskutovaný **zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník**. Tento zákon nahradil bývalý občanský zákoník (zákon č. 40/1964 Sb.) a také řadu dalších zákonů (např. zákon o sdružování občanů, zákon o nadacích a nadačních fondech, zákon o nájmu a podnájmu nebytových prostor, částečně obchodní zákoník atd.).

Obecným rysem NOZ je, že zastřešuje obchodní i občanský zákoník a některé další zákony. Při uzavírání obchodních vztahů odpadá odkaz na vůli stran, zda budou postupovat dle občanského nebo obchodního zákoníku. Obsahuje mj. kompletní úpravu závazkového práva. Je méně formální, klade větší důraz na skutečný projev vůle.

U neziskovek nespolehá na samostatné zákony, jak tomu bylo do roku 2013. Staré smlouvy se řídí zákony podle staré právní úpravy, bylo však nutné **dodatkem podřídit se novému právnímu stavu**. Toto se týká jak NO, tak podnikatelských subjektů.

4.1 Nové právní formy nestátních neziskových organizací po rekodifikaci

Korporace – v současné právní úpravě tam patří **spolky** (§ 214 a násl. NOZ) – reprezentují soukromý nebo veřejný zájem, nebo to může být i kombinace soukromého a veřejného zájmu. Můžou mít kromě hlavní i vedlejší činnost (v rámci vedlejší činnosti můžou i podnikat), ale zisk musí být použit na podporu spolku. Dále tam patří **církev, politické strany, profesní komory, příspěvkové organizace apod.**

Fundace – (§ 303 a násl. NOZ) – ošetřují majetek a přerozdělují jej dle zákona jiným. Je typické, že jejich základ (fundus) tvoří majetek určený k určitému účelu.

Patří tam **nadace** (§ 306 a násl. NOZ) a **nadační fondy** (§ 394 a násl. NOZ). Nadace nově můžou podnikat na podporu své hlavní činnosti. Po překročení nadačního kapitálu nebo obrátu v uplynulém účetním období, a to 10násobku minimální zákonné hodnoty nadačního kapitálu (500 tis. Kč), mají povinnost auditu roční účetní závěrky. Nadace se může transformovat na nadační fond, který nemá stanovenou minimální hodnotu vkladu, nemá nadační listinu a kapitál a nepočítá se s jeho dlouhodobou existencí. Nadační fond se může transformovat do nadací.

Ústavy (§ 402 a násl. NOZ) – jsou kombinací lidského a majetkového principu (majetkové vklady). V ústavech je osobní i majetková složka propojena. Ústav nemá členy jako korporace, ale zaměstnance. Majetek ústavu není tak chráněn jako u fundací. Jako hlavní i vedlejší činnost můžou provozovat podnikatelskou činnost, ale zisk se musí použít pro ústav. Můžou zakládat obchodní společnosti. Při překročení hranice 10 milionů Kč čistého obrátu za minulé uzavřené účetní období je povinnost ověření účetní závěrky auditorem. Ústav vyhotovuje výroční zprávu, pokud zakladatelská listina neurčí jinak.

4.2 Jak probíhala transformace nestátního neziskového sektoru?

Do 31. 12. 2013 mohla občanská sdružení pro zachování historie založit obecně prospěšné společnosti (pro služby veřejnosti za úplatu) a aktivity členské základy ponechat ve sdružení.

Od 1. 1. 2014 se občanská sdružení stala automaticky spolkem, nebo se mohla **transformovat na ústav, anebo na sociální družstvo** – § 758 a násl. zákona č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích (vyvíjení obecně prospěšné činnosti za účelem pracovní a sociální integrace znevýhodněných osob do společnosti; členem mohou být zaměstnanci družstva, dobrovolníci a osoby, kterým je poskytována služba družstva; nemohou podnikat, ale zisk se může přerozdělovat mezi členy).

Od 1. 1. 2014 nadace a nadační fondy – jejich právní osobnost se nezměnila. Podřídily se NOZ.

Od 1. 1. 2014 obecně prospěšné společnosti – nadále budou pouze ty obecně prospěšné společnosti, které vznikly do 31. 12. 2013. Po 1. 1. 2014 nelze obecně prospěšné společnosti zakládat (k obecně prospěšným službám bude možné založit ústavy, nadace, nadační fondy).

Od 1. 1. 2014 se organizační jednotky s právní subjektivitou automaticky změnilly na pobočné spolky.

Transformace se řídí obecným postupem o přeměnách právnických osob v NOZ (§ 174 a násl. NOZ).

4.2.1 Příklad na občanské sdružení

Jedním z řady zákonů, které NOZ zrušil, byl zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů. Znamená to, že s účinností od 1. 1. 2014 nemohou již vznikat nová občanská sdružení. Na všechna občanská sdružení se začalo automaticky pohlížet jako na spolky. Tj. nezanikla, pouze se změnilo označení jejich právní normy. Zůstává jim název, identifikační číslo, sídlo, historie i všechna práva a povinnosti z již uzavřených smluv. Sdružení se s účinností od 1. 1. 2014 začala řídit právní úpravou spolků v NOZ (§ 214 a násl. NOZ). Základní idea této právnické osoby se nemění.

Po 1. 1. 2014, pokud jim nebude vyhovovat právní forma, se mohou transformovat na ústav (§ 402 a násl. NOZ) nebo na sociální družstvo (upraveno zákonem č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích).

Ve lhůtě do 2 let od účinnosti NOZ bylo nutné dát název spolku do souladu s NOZ, pokud nejsou důležité důvody pro zachování stávajícího názvu (postačí doplnit označení právní formy „z.s.“). Dne 30. 12. 2016 nabyla účinnost novela zákona č. 460/2016 Sb., kterou se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Spolky a společenství vlastníků, které vznikly do 31. 12. 2013, již nemají povinnost uvést svůj název do souladu s novým občanským zákoníkem. Znamená to, že spolky nemusí měnit svůj název a mohou si ponechat dosavadní. Do 3 let od účinnosti NOZ bylo nutné upravit stanovy a doplnit potřebné údaje do veřejného rejstříku.

4.2.2 Příklad na organizaci s mezinárodním prvkem

Byl zrušen zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, a zákon č. 116/1985 Sb., o podmínkách činnosti organizací s mezinárodním prvkem. Tyto subjekty byly vedené v registru u Ministerstva vnitra. Tyto evidence se od 1. 1. 2014 považují za spolkový rejstřík, vedený rejstříkovými soudy, na které přechází agenda z Ministerstva vnitra.

Mezinárodní nevládní organizace založené dle zákona č. 116/1985 Sb., o podmínkách činnosti organizací s mezinárodním prvkem se považují za právnické osoby, které zřídily v ČR zahraniční pobočný spolek podle NOZ (§ 126 odst. 1 zákona č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob). Na zahraniční pobočný spolek se použijí ustanovení NOZ o pobočném spolku.

Mezinárodní nevládní organizace a zvláštní organizace pro zastoupení zájmů ČR v mezinárodních nevládních organizacích, které byly zřízeny nebo kterým bylo povoleno vyvíjet činnost v ČR nebo kterým bylo povoleno mít sídlo v ČR podle zákona č. 116/1985 Sb., o podmínkách činnosti organizací s mezinárodním prvkem se považují za spolky podle NOZ (§ 126 odst. 2 zákona č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob).

4.2.3 Příklad na nadaci a nadační fond

Zákon o nadacích a nadačních fondech byl zrušen a nově bude pro nadace a nadační fondy platit úprava obsažená v NOZ. Právní úprava teoreticky umožňuje změnu nadace na nadační fond (§ 391 a násl. NOZ). Nadace a nadační fondy měly do 6 měsíců ode dne nabytí účinnosti NOZ doplnit zapisované skutečnosti do veřejného rejstříku.

Do 2 let ode dne nabytí účinnosti NOZ se musel uvést název dotčené právnické osoby do souladu s požadavky NOZ, zakladatel může upravit zakládací listinu.

Do 3 let ode dne nabytí účinnosti NOZ bylo potřeba doplnit zakládací listinu a předat k založení do Sbírký listin příslušnému rejstříkovému soudu.

4.2.4 Příklad na obecně prospěšnou společnost

Od 1. 1. 2014 nadále budou pouze ty obecně prospěšné společnosti, které vznikly do 31. 12. 2013. Od tohoto data nelze obecně prospěšné společnosti zakládat. Stávající obecně prospěšné společnosti se nadále budou řídit zákonem č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšné společnosti.

K obecně prospěšným službám bude možné založit ústav, nadaci nebo nadační fond dle § 174 a násl. NOZ. Do 6 měsíců od dne nabytí účinnosti NOZ bylo nutné doplnit zapisované skutečnosti do veřejného rejstříku.

4.2.5 Příklad na zájmové sdružení právnických osob

Zájmová sdružení právnických osob byla zakládána podle § 20 starého občanského zákoníku. NOZ vlastní úpravu pro zájmová sdružení právnických osob nemá, proto po lednu 2014 nebudou nová zájmová sdružení právnických osob zakládána.

Existující zájmová sdružení právnických osob se řídí dosavadními právními předpisy.

Zájmová sdružení právnických osob se budou moci transformovat na spolek.

Do 3 let od dne nabytí účinnosti NOZ, poté co krajské úřady předají údaje o zájmových sdruženích právnických osob soudům, musela zájmová sdružení právnických osob doplnit do spolkového rejstříku všechny údaje a listiny stanovené rejstříkovým zákonem.

4.2.6 Příklad na církevní právnickou osobu

Zákon o církvích a náboženských společnostech č. 3/2002 Sb. zůstává v platnosti a účinnosti. NOZ se těchto subjektů dotkne v částech upravující obecné otázky právnických osob (§ 118 a násl. NOZ) a taky v dalších částech NOZ.

Rejstřík církevních právnických osob bude i nadále vést Ministerstvo kultury.

5. Vznik, zánik a řízení vybraných forem nestátních neziskových organizací

Od 1. 1. 2014 NOZ a zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích rozlišuje:

- spolky (§ 214 a násl. NOZ),
- ústavy (§ 402 a násl. NOZ),
- nadace (§ 306 a násl. NOZ),
- nadační fondy (§ 394 a násl. NOZ),
- sociální družstva (§ 758 a násl. zákona o obchodních korporacích).

NOZ se nestaví do té role, že by znal a nařizoval jediné správné řešení, ale nabízí určitou variabilitu cest k nějakému cíli. K určitým činnostem je možné založit jak spolek, stejně dobře jako nadaci nebo nadační fond nebo ústav a popřípadě něco jiného. Je na každém, aby si zmapoval klady a záporny jednotlivých cest a podle toho se rozhodl, co mu nejlépe bude vyhovovat. NOZ stojí na koncepci, aby si jednotlivé osoby samy hledaly pro sebe optimální cestu.

5.1 Spolek

Spolek je právnická osoba založená za účelem naplňování určitého zájmu jeho zakladatelů. Nezáleží, zda je **účel**, pro který byl spolek založen, zcela **soukromý** (skupina osob sdružujících se za účelem věnovat se společně svému zájmu) nebo naopak **veřejný** (spolek založený za účelem např. pomoci ohroženým skupinám obyvatel), zákonná úprava umožňuje obě podoby, popřípadě jejich **kombinaci**.

Členem spolku může být fyzická i právnická osoba. Členství ve spolku je osobní povahy a nepřechází na právního nástupce člena. O přijetí člena rozhoduje obvykle nejvyšší orgán spolku. Spolek může, ale není to povinné, vést seznam svých členů. Zveřejnění seznamu členů je možné, pokud souhlasí všichni jeho členové. Pokud někteří členové nechtějí být v seznamu uveřejnění, seznam se může zveřejnit i neúplný, ale musí to být na seznamu uvedeno.

Členství ve spolku může zaniknout vystoupením člena, nezaplacením členského příspěvku či vyloučením spolku za závažné porušení povinností vyplývajících z členství.

Jak založit spolek:

- minimálně tři osoby vede společný zájem a dohodnou se na znění stanov (§ 218 NOZ),
- nebo kdokoliv (svolavatel) svolá ustanovující schůzi (§ 222 a násl. NOZ), která usnesením schválí následně stanovy.

Spolek vzniká dnem zápisu do veřejného rejstříku. Pokud není zapsán do 30 dnů ode dne podání návrhu na zápis a pokud nebylo v této lhůtě ani vydáno rozhodnutí o odmítnutí zápisu, považuje se spolek za zapsaný do rejstříku 30. dnem od podání návrhu.

Obsah stanov:

1. povinné části:

- název, který musí obsahovat slovo „spolek“ nebo „zapsaný spolek“ nebo zkratku „z. s.“,
- sídlo,
- účel, pro který byl založen,
- práva a povinnosti členů vůči spolku, popř. určení způsobu, jak jim budou práva a povinnosti vznikat,
- určení statutárního orgánu.

2. dobrovolné části (pokud nejsou definované, tak se použijí přiměřeně ustanovení NOZ):

- druhy členství, práva a povinnosti jednotlivých druhů,
- přechod členství na právního nástupce,
- proces přijímání členů,
- členský příspěvek,
- pobočné spolky,
- pravidla pro vedení seznamu členů,
- zánik členství, vyloučení člena,
- orgány spolku (statutární orgán, nejvyšší orgán, kontrolní komise, rozhodčí komise, další) a jejich označení, ustanovování, funkční období, pravomoci,
- členská schůze – práva a povinnosti, pravomoci, svolávání, usnášeníschopnost, hlasování, průběh zasedání, pořizování zápisu,
- rozhodnutí o neplatnosti rozhodnutí orgánů spolku,
- zrušení a likvidace spolku,
- fúze a rozdělení spolků.

Stanovy v úplném znění musí být **uloženy v sídle spolku**.

Organizace a řízení spolku:

Nejvyšším orgánem spolku je obvykle **členská schůze** (pokud není stanovami určeno jinak). Zasedání musí být svoláno minimálně 1krát do roka. Pokud je schůze usnášeníschopná, vyhoví se zápis. **Kontrolní komise** (není povinná) dohlíží nad řádným vedením záležitostí spolku. Je-li zřízena **rozhodčí komise**, rozhoduje ve sporných záležitostech.

Statutární orgánem může být výbor nebo předseda.

Spolky mohou vytvořit nový spolek jako svůj **svaz** k uplatňování společného zájmu. Stanovy mohou taky založit **pobočný spolek** jako organizační jednotku spolku. Právní osobnost pobočního spolku se odvozuje od právní osobnosti hlavního spolku, což je vyjádřeno v názvu pobočního spolku.

Ačkoliv členové spolku mohou být zavázáni přispívat na jeho činnost formou členského příspěvku, za případné dluhy spolku neručí a jejich účast ve spolku je zcela dobrovolná.

Naplnování poslání, pro které byl spolek založen, může být prostřednictvím **hlavní činnosti a vedlejší hospodářské činnosti**. Formami vedlejší hospodářské činnosti může být **podnikání, jiná výdělečná činnost** (reklama, nájem spolkového majetku) a tzv. **nepřímé podnikání** (NO se účastní na podnikání jiné právnické osoby – např. se může stát společníkem podnikající právnické osoby). Správa vlastního majetku není podnikáním ve smyslu zákona o živnostenském podnikání. Spolek může v rámci své hlavní činnosti vyvíjet i **příležitostní výdělečnou činnost**, kterou nelze zaměňovat s vedlejší hospodářskou činností. Jedná se o náhodné vybočení hlavní činnosti do činnosti výdělečné, avšak s absencí kritéria soustavnosti a trvalosti (uspořádání plesu, prodej vlastních výrobků na společenských akcích apod.).

Pozor, rozlišování vedlejší hospodářské činnosti spolku na podnikání a jinou výdělečnou činnost dle NOZ je spíše **teoretické**. Zákon o daních z příjmů, zákon o účetnictví a zákon o EET rozlišují u spolků pouze činnost nepodnikatelskou, tj. hlavní činnost, a podnikatelskou (vedlejší, doplňkovou, hospodářskou, výdělečnou).

Spolek může **zaniknout dobrovolně a nuceně**. Stejně jako u jiných právnických osob se na zánik aplikuje dvoufázový režim: zrušení a zánik. Mezi tyto 2 okamžiky může přibýt 3. fáze – likvidace. Postup dobrovolného zrušení spolku je obvykle upraven ve stanovách, jinak se aplikují obecná ustanovení o zrušení právnických osob. Nucené zrušení je zrušení spolku s likvidací pro porušování jeho zákonných povinností. Ve fázi samotného zániku spolku pobývá spolek svůj status a přestává být subjektem práva. V případě likvidace podá

likvidátor do 30 dnů od skončení likvidace návrh na výmaz spolku ze spolkového rejstříku. V opačném případě návrh podává statutární orgán bezprostředně poté, co nastala skutečnost rozhodná pro zánik spolku.

Spolek je zrušen likvidační soudem na návrh osoby nebo i bez návrhu v případě, že vyvíjí zakázanou činnost, vyvíjí činnost, která je v rozporu s hlavní a vedlejší činností spolku ve stanovách, nutí 3. osoby k členství, podpoře spolku, brání členům ze spolku vystoupit. Likvidátor naloží s likvidačním zůstatkem dle stanov.

5.2 Ústav

Další novou formou právnické osoby podle NOZ je ústav. Ústavy jsou zakládány za účelem provozovat činnosti užitečné pro veřejnost s tím, že výsledky jejich činnosti jsou každému rovnocenně dostupné za předem stanovených podmínek. **Ústav je obdobou bývalé OPS pouze s několika odlišnostmi.** Ústav nemá členy, a proto je více vhodný pro organizace, jejichž členská základna je pouze formální a které se soustřeďují na poskytování služeb.

Praktické omezení pro ústavy je v tom, že **mají povinnost služby poskytovat na nediskriminačním základě.** Tudíž např. není možné stanovovat různé ceny za stejnou službu pro různé skupiny osob. Naopak u spolků je běžné, že třeba jako vstupné na akci pořádnou spolkem platí nečlenové spolku vyšší ceny než členové, což má mimo jiné motivovat ke vstupu do spolku. Obecně lze ale říci, že ústav není vhodný pro různé rodinné a vzájemné poskytovatele služeb, kteří určité příjemce zvýhodňují oproti jiným. Pro klasickou sociální službu je ústav vhodný.

Jak založit ústav:

- zakládací listinou,
- nebo pořízením pro případ smrti.

Náležitosti zakládací listiny:

- název ústavu, který musí obsahovat slova „zapsaný ústav“ či zkratku „z. ú.“,
- sídlo,
- účel ústavu vymezením předmětu jeho činnosti, popřípadě i předmět jeho podnikání,
- údaj o výši vkladu, popřípadě o jeho nepeněžitém předmětu,
- počet členů správní rady i jména a bydliště jejích prvních členů,
- podrobnosti o vnitřní organizaci ústavu, nevyhradí-li se její úprava statutu ústavu.

Ústav vzniká zápisem do veřejného rejstříku. Podrobnosti fungování ústavu může upravit statut, který vydává správní rada a který se zakládá do rejstříku.

Pro ústav je tedy typické využití **nejen osobní, ale také majetkové složky** organizace (na rozdíl např. od spolku, který je založen pouze na osobní složce, se v případě ústavu počítá s majetkovými vklady).

I ústavy mohou **provozovat podnikatelskou činnost, zisk však může ústav použít jen k podpoře činnosti, pro niž byl založen**, a k úhradě nákladů na vlastní správu.

Na rozdíl od spolků mají ústavy **zákonem danou strukturu orgánů:**

- ředitel (statutární orgán ústavu, s nárokem na odměnu),
- správní rada (dohlíží na ředitele, rozhoduje o hlavních finančních otázkách atd., nárok na odměnu jen, je-li to v zakládací listině).

Některé povinnosti ústavu:

Pokud výše čistého obrátu ústavu za minulé uzavřené účetní období **překročí 10 milionů Kč**, je pro ústav povinný **audit** (není-li statutem stanoveno méně). Neurčí-li zakladatelská listina jinak, vyhotovuje ústav **výroční zprávu**, kterou zveřejňuje nejpozději do šesti měsíců po skončení účetního období ve sbírce listin příslušného rejstříku.

Nebude-li ústav dlouhodobě naplňovat svůj účel, může ho soud na návrh zrušit.

Na právní poměry ústavu se dále použijí obdobně ustanovení o nadaci (ne však ustanovení o nadační jistině a nadačním kapitálu). Při porovnání právní formy ústavu se stávajícími právními formami lze nalézt podobné znaky s obecně prospěšnými společnostmi, úprava je však o něco volnější. Ústav zejména nemusí mít povinně dozorčí radu a může se účastnit na podnikání třetích osob (může např. založit společnost s ručeným omezením).

5.3 Nadace

Nadace představují **účelová sdružení majetku** (chybí jim osobní složka, kterou mají spolky). Zakládají se tedy za určitým účelem, který může být jak **obecně prospěšný** (ochrana duchovních hodnot, lidských práv, kulturních památek atd.), tak také **dobročinný** (např. podpora konkrétní skupiny potřebných osob). Nová právní úprava nadací je oproti stávající úpravě o něco volnější a posiluje práva zakladatele.

Nadace nesmějí i nadále podporovat politické strany či hnutí, nesmějí podporovat členy svých orgánů, své zaměstnance či jejich osoby blízké ani nesmějí být zakládány výhradně za účelem dosahování zisku.

Nově však mohou nadace **v rámci vedlejší činnosti podnikat**, zisk z podnikání však musí použít **výlučně na podporu své hlavní činnosti**.

Přitom platí, že nadace se nemohou stát neomezeně ručícími společníky právnické osoby (tj. například veřejné obchodní společnosti).

Jak založit nadaci

- nadační listinou (nikdy ne „smlouva“, bez ohledu na počet zakladatelů),
- pořízením pro případ smrti.

Náležitosti nadační listiny (§ 310 a § 311 NOZ):

- forma veřejné listiny,
- název, který musí obsahovat označení „nadace“ a vyjadřovat účel, pro který byla založena,
- sídlo nadace,
- zakladatelé,
- účel, pro který je nadace založena,
- vklady – **minimálně 500 000 Kč**,
- nadační kapitál (fixní částka, peněžité vyjádření nadační jistiny) – hodnota nadační jistiny se může v čase zvyšovat a snižovat, nikdy by však neměla klesnout pod hodnotu uvedenou v zakládací listině jako nadační kapitál (pak totiž musí údaj uvedený v nadační listině snížit a pokud by byl nižší než 500 000 Kč, hrozí nadaci zrušení!),
- orgány nadace (tříčlenná správní rada – statutární orgán; tříčlenná dozorčí rada, popř. revizor u nadací s nadačním kapitálem do 5 mil. Kč; nadační listina může zřídit i další orgány).

Nadace vzniká dnem zápisu do veřejného rejstříku.